

УКРАЇНОЗНАВЧИ СТУДІЇ

2/2000

2/2000

УКРАЇНОЗНАВЧИ СТУДІЇ

Науково-теоретичний журнал Інституту українознавства
при Прикарпатському університеті ім. Василя Стефаника

*Заснований у вересні 1998 року.
Виходить один раз на рік.*

ЗМІСТ

МОВА

- Василь Грещук Мова в історіософській концепції Юрія Липи 3
Володимир Барчук Два шляхи розвитку української літературної мови 9
Галина Мацюк Екстралінгвістичні та лінгвістичні чинники
граматичної кодифікації української літературної мови в Галичині
(перша половина XIX ст.)..... 15
Лілія Невідомська Імпліцитність у її стосунку до мовної норми 27
Михайло Попович Функціонально-семантичні ознаки референтного
позначуваного мовного знака 36

ЛІТЕРАТУРА, ФОЛЬКЛОР

- Роман Гром'як Ще раз про гетерогенність українського літературного
процесу XX століття: проблеми опису та інтерпретації..... 44
Леонід Рудницький Іван Франко й австрійський культурний
простір: вплив середовища на творчість поета..... 48
Степан Хороб Джерела і самоусвідомлення українського неоромантизму 65
Петро Ляшкевич Філософія Шопенгауера в естетиці раннього
українського модернізму 85
Роман Піхманець Василь Стефаник і становлення українського модернізму..... 94
Оксана Липай Художня своєрідність української повстанської пісні 118
Світлана Луцак Онтологічна домінанта внутрішньої організації "борислав-
ської діалогії" І.Я. Франка ("Воа constrictor" та "Борислав сміється") 132
Мар'яна Стринаглюк Традиції середньовічного трактування
природи у збірці Івана Франка "Мій ізмарагд" 142

ЕТНІЧНІ ПРОБЛЕМИ РЕГІОНУ

- Віталій Кононенко Етнічно-регіональний мовленнєвий етикет галичан 152
Микола Лесюк Сучасне мовлення галичан 159
Василь Парпан Сучасні екологічні та природоохоронні проблеми
Прикарпаття 169
Зіновія Карпенко Етнокультурний потенціал бізнесу і феміністська
психотерапія 175
Степан Копчак Міграція населення українського Прикарпаття
в кінці XVIII-першій половині XIX ст. 188
Олег Жерноклєєв Галицька Гуцульщина: етнополітичні процеси
і національна ідентичність 195

ІСТОРІЯ, ПОЛІТИКА, ПРАВО

- Василь Марчук, Ігор Пилипів Українська
й українська держава 205

НБ ННУС

637923

Василь Ґрещук

МОВА В ІСТОРІОСОФСЬКІЙ КОНЦЕПЦІЇ ЮРІЯ ЛИПИ

Мова як особливий чинник духовної єдності нації, як генетичний код її ментальності, як підґрунтя психології й філософії буття кожного народу становить собою феномен, який не можна обминути навіть у дослідженнях, на перший погляд, безпосередньо віддалених від гуманітарних і суспільних проблем. Що вже казати про політологічні й історіософські студії. Тому цілком закономірно, що в історіософській концепції українства Юрія Липи, досить повно висвітленій у його найважливішій праці “Призначення України”, певне місце займають проблеми мови, мовної політики. Зауважу зразу ж – не вузлове, центральне, однак досить важливе. В концепції Юрія Липи мова не стала предметом спеціального наукового аналізу як самостійний і самодостатній компонент історіософської побудови українського світу. Питання мови в ній розглядаються у ширшому контексті загальних категорій.

Генеральною, домінантною проблемою історіософської концепції Юрія Липи, як відомо, стало поняття раси, раси не в антропологічному розумінні, а в історичному, раси як згромадження людей, об’єднаних спільністю психології, ментальності, духовних сил. Така інтерпретація раси, на відміну від антропологічної, згідно з якою основними ознаками раси є біологічні і генетичні, спадкові (будова черепа, пропорції тіла, колір шкіри, волосся, очей, форма волосся, розріз очей, форма і товщина губ), не відкидаючи біологічних прикмет, визначальним для расової вимагала спільності духовних сил, світосприймання й світобачення. “Перше, що звертає увагу в сучасних європейських расах, – зазначає Юрій Липа, – це не тип черепів чи м’язів, лишень думання, психологія. Раса відрізняється одна від одної більше своєю психологією, своїми протореними дорогами в думаній поведінці, навіть своїми духовними звичками більше, ніж будова тіла” (3, с.101). Акцент на однаковість мислення, ментальності у визначенні раси змусив Юрія Липу звернутися й до мови як феномена, який значною мірою зумовлює своєрідність і неповторність процесів мислення і є основою духовного життя кожного народу.

Як відомо, логічна структура мислення визначається мовою. Своєрідність світосприймання і пізнання світу залежить від мови, якою люди користуються. Про це добре сказав ще видатний німецький лінгвіст Вільгельм фон Гумбольдт: “В кожній мові закладено самобутнє світосприймання. Як окремих звук встає між предметом і людиною, так і вся мова в цілому виступає між людиною і природою, яка впливає на неї зсередини і ззовні. І кожна мова описує навколо народу, якому вона належить, коло, звідки людині дано вийти постільки, поскільки вона тут же вступає в коло іншої мови” (1, с.80). Наш вітчизняний мовознавець

Борис Савчук Корчма в історії українського народу 224
Степан Борчук Ісидор Шараневич та його роль у розвитку спеціальних історичних дисциплін 234
Сергій Адамович, Сергій Дерев’яноко Союз визволення України і Дмитро Донцов 241
Ігор Коваль Війна і політика в долі визначних українських археологів ХХ ст. 248

ОСВІТА

Степан Сворака Трансформація загальноосвітньої школи в західноукраїнському регіоні (1944-1964): історичний, соціальний та національний аспекти 257
Неллі Лисенко Пансофія українського фольклору для дітей 270

МИСТЕЦТВО

Михайло Фіголь Мініатюри галицько-волинських рукописних книг XII-XV ст. 273
Віолета Дутчак Мистецтво бандуристів українського зарубіжжя 283

Головний редактор **ВАСИЛЬ ҐРЕЩУК**, докт. філол. наук, проф.

Редакційна колегія:

Докт. філол. наук, проф. **Дмитро Бучко**, докт. філол. наук, доц. **Марія Голянич**, докт. філол. наук, проф. **Ніна Гуйванюк**, докт. філол. наук, проф. **Микола Льницький**, докт. істор. наук, проф. **Микола Когутяк**, докт. філол. наук, проф., акад. АПН України **Віталій Кононенко**, канд. екон. наук, проф. **Степан Копчак**, докт. філол. наук, проф. **Богдана Криса**, докт. юрид. наук, проф. **Володимир Луць**, докт. філол. наук, проф. **Володимир Матвішин**, докт. філол. наук, проф. **Богдан Мельничук**, докт. психол. наук, проф. **Віктор Москалець**, канд. філол. наук, доц. **Роман Піхманець** (відпов. секр.), докт. філол. наук, проф. **Тарас Салига**, докт. філософії УВУ (Мюнхен), канд. філол. наук, доц. **Степан Хороб**, докт. мистецтвознавства, доц. **Мирон Черепанин**.

Адреса редакції: 76 000, Івано-Франківськ, вул. Шевченка, 57
 Засновник – Прикарпатський університет ім. Василя Стефаника

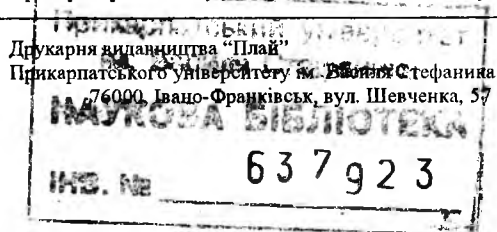
Свідчення про реєстрацію Серія КВ № 3489 від 23.09.1998 р.
 видане Міністерством інформації України

Видавець – Інститут українознавства при Прикарпатському університеті ім. Василя Стефаника

Комп’ютерний набір **Любомир Павлюк**, **Леся Сисак**
 Комп’ютерна верстка **Роман Бачкур**, **Оксана Семенюк**
 Редактор **Іван Думчак**

Здано до набору 25.06.2000. Підп. до друку 12.10.2000. Формат 70x108/16. Папір друк. Друк на ризографії. Умов. друк. арк. 15,8. Умов. фарбо-відб. 16. Обл.-вид. арк. 16. Тираж 300 прим. Зам. № 16. Ціна за домовленістю.

Оригінал-макет підготовлено в Інституті українознавства при Прикарпатському університеті ім. Василя Стефаника

© Інститут українознавства при Прикарпатському університеті ім. Василя Стефаника

12. Шараневич І. Укрухи из надгробних плит в Ставропигийской церкви Успения Пресвятой Богородицы во Львове // Временник Института Ставропигийского на год 1890 – Львів, 1889. – С. 178-190.
13. Шараневич І. Юрій Еліяшевич. – Львів, 1995.
14. Юбилейное издание в память 300-летнего основания Львовского Ставропигийского братства. – Львів, 1886.
15. Przeglad archeologiczny. – Lwow, 1882. – Z.1. – S.87-90; 1889. – Z.2. – S.118-127; Z.3. – S.101-114; 1888. – Z.4. – S.191-206.
16. Szaraniewicz I. O latopisach i kronikach ruskich i rusko-litowskich XV-XVI w. a zwlaszcza o latopisie “wilikoho kniazstwa litowskoho i romojskoho”. – Krakow, 1882.
17. Szaramewicz I. O latopisach i kronikach ruskich XV i XVI wieku, a zwtaszcz o Latopisie “welikoho kniazstwa litowskoho i zomosskoho”. – Kraków, 1882.
18. Szaraniewicz I. Roztior rekopisminnej księgi: Zapisy Karmelitek bosych we Lwowie // Przewodnik naukowy i literacki. – Lwów, 1885.
19. Szaraniewicz I. Tablica genealogiczna potomstwa zeremjasza Mohily // Przegląd archeologiczny. – Lwów, 1883. – Z. 3 – S. 137-138.
20. Szaraniewicz I. Widmann K. Tablica genealogiczna Joachima Bohuszewicza Xiecia Koreckiego // Przegląd archeologiczny. – Lwów, 1888. – Z. 4 – S. 251-258.

Сергій Адамович, Сергій Дерев'яно

СОЮЗ ВИЗВОЛЕННЯ УКРАЇНИ І ДМИТРО ДОНЦОВ

Постать Дмитра Івановича Донцова, відомого політика і публіциста, ідеолога українського націоналізму, як і діяльність у роки Першої світової війни, від часу організації у серпні 1914 року до кінця червня 1918 року, Союзу визволення України (СВУ), що спираючись на підтримку Австро-Угорщини і Німеччини, проголосив своєю метою здобуття Україною незалежності, викликають у наукових колах досить суперечливі оцінки. Ставлення до Союзу не було однозначним уже в ті часи, різні оцінки даються його діяльності радянськими істориками, дослідниками з діаспори та сучасними українськими.

І це закономірно, бо не можна прямолінійно ні виправдати, ні огудити діяльність Союзу визволення України. Надзвичайно контрастно висвітлені в історіографії і стосунки, що склались у Дмитра Донцова з СВУ. Спробуємо проаналізувати їх і тим самим висвітлити недостатньо вивчену сторінку життя і творчості відомого політичного діяча

Перш за все відзначимо, що до СВУ, за спостереженнями визначного українського історика та громадського діяча Дмитра Дорошенка, належали майже виключно українські соціал-демократи, колишні рухівці і спілчани, крім Всеволода Козловського (радикал-демократа) та Євгена Любарського-Письменного (самостійницький напрям Миколи Міхновського) (7, с.42). А формально до складу СВУ від лівих партій увійшли: Андрій Жук, Володимир Дорошенко та Льонгин Цегельський – від Української соціал-демократичної робітничої партії (УСДРП); Мар'ян Меленевський, Олександр Скоропис-Йолтуховський, Павло Бендзя та інші – від Спілки; українських есерів в організації представляли Микола Залізник, Юліан Бачинський та інші (21, с.56).

Та й самі члени СВУ не приховували того, що багато хто з них сповідує соціал-демократичну ідеологію. Навіть в офіційному звіті за вересень-листопад 1914 року, який призначався і для австрійських державних чинників, вони писали, що деякі члени СВУ, соціал-демократи, вступили до Союзу з умовою, що СВУ дасть їм можливість “проявляти себе літературно, як соціал-демократи” (24, арк.21).

Дмитро Донцов, як відомо, з 1903 року входив до Української студентської громади в Петербурзі, а згодом – до УСДРП і досить часто виступав з позицій ортодоксального марксизму.

Та після поразки Першої російської революції протягом 1907 – 1908 років українські партії зазнали жорстокого переслідування з боку царських властей. Ці переслідування викликали еміграцію і стали причиною появи на теренах Австро-Угорщини політично активних українців, серед яких був і Дмитро Донцов та інші майбутні діячі СВУ.

Розкидані скрізь по Європі українські емігранти, як згадував пізніше один з діячів Союзу Андрій Жук, “увійшли глибше в політику, краще орієнтувалися в міжнародних відносинах, ніж це було можливо для українських політиків у Києві, й цілком ясно відчували, що в міжнародних відносинах незабаром наступлять важкі й рішучі події, які безпосередньо торкнуться й українців” (9, с.419). Багато важив, як зазначав згодом

Дмитро Дорошенко, вплив українства Австро-Угорщини, бо зміцнював і поглиблював серед емігрантів самостійницькі орієнтації (8, с.113).

Внаслідок цих змін у середовищі частини емігрантів-наддніпрянців виникла ідея створення загальноукраїнського національного політичного органу, який би був вище від політичних амбіцій окремих партій і служив би цілі здобуття Україною незалежності. Ідейно-політична база майбутньої організації була сформована ще впродовж 1912-1913 років в основному зусиллями відомих українських діячів Андрія Жука і Вячеслава Липинського, а її експериментальним варіантом став Український інформаційний комітет, який очолював галичанин, професор Роман Залозецький.

Значної еволюції в цей період зазнали і політичні погляди Дмитра Донцова, а його соціалістичні ідеї стали все більше наповнюватися національним змістом (1, с.1415-1430).

В історіографії навіть існує думка, що СВУ перебував на ідеологічних засадах, які ще в 1913 році сформулював Дмитро Донцов у рефераті, виголошеному на Другому всеукраїнському студентському з'їзді, що відбувся у м. Львові 2 – 4 липня 1913 року (2, с.317). Реферат його доповіді пізніше вийшов окремою брошурою під назвою “Сучасне політичне положення нації і наші завдання”.

Саме Дмитро Донцов узяв на себе завдання висвітлити нові пріоритетні завдання визвольного руху, пояснити свідомому українству причини Базельської відозви (3, с.49). Як відомо, відозва до Базельського надзвичайного конгресу II-го Інтернаціоналу була прийнята в листопаді 1912 року спільно УСДРП і УСДП – “автономістами”. У ній підкреслювалось, що українські соціал-демократи протестують проти війни, виходячи не тільки з загальних засад соціал-демократії, а й із національних інтересів українського народу, проте в разі військового конфлікту між Австрією і Росією насамперед будуть вести боротьбу проти царської Росії.

У своєму виступі Дмитро Донцов висунув гасло “відривання від Росії, зривання всякої злуки з нею, – політичний сепаратизм”, водночас вважаючи “цілком оправданою з демократичного штандпункту певну кооперацію українських сепаратистичних змагань з Австрією” (22, с.168-190). Ця концепція Дмитра Донцова, зважаючи на свою радикальність і новизну, була підтримана студентством, що чітко відображено в резолюції II Всеукраїнського студентського з'їзду (16, с.74-75) і зазнала широкого розголосу в політичних колах.

Михайло Сосновський, автор політичної біографії Дмитра Донцова, називає цю промову кроком уперед на шляху розвитку української політичної думки (20, с.98).

Проте цей реферат мав тільки опосередкований вплив на становлення програмових засад майбутньої організації, що зайвий раз доводило доцільність вибраних ідеологами СВУ концепцій.

Опосередкованість цього впливу визначається як відсутністю зв'язку між обома акціями (принаймні такий зв'язок ще не відомий – авт.), так і тим, що Дмитро Донцов у своїй праці основну увагу відводить не гаслу самостійної України, а вважає, що “актуальним, більше реальним, більше конкретним, – і скоріше здійснимим – є гасло відривання від Росії, зривання всякої злуки з нею, – “політичний сепаратизм” (22, с.179). Тим

самим промовчується, яким же повинно бути майбутнє України. Отже, співставляючи напрацювання Вячеслава Липинського і Андрія Жука з рефератом Дмитра Донцова, помітимо їх непов'язаність між собою і деякі концептуальні розбіжності.

Та, як можна бачити, ідейно-теоретична база, на основі якої формувався СВУ та ідейні переконання більшості членів організації, були ближчими до політичних поглядів Дмитра Донцова, що й дозволило йому пізніше вступити до складу Союзу.

Перша світова війна стала своєрідним каталізатором національно-визвольних змагань українців, поставила у міжнародному контексті українське питання (13, с.20). Із початком війни політичні емігранти з України, які плекали ідею створення СВУ й працювали над популяризацією української справи за кордоном, вирішили, що настав найбільш зручний момент для реалізації своїх планів.

4 серпня 1914 року за ініціативою Андрія Жука та Володимира Дорошенка в одній із львівських кав'ярень були скликані збори українських політемігрантів, у роботі яких, поряд з Андрієм Жуком, Володимиром Дорошенком, Михайлом Гаврилком, Миколою Залізником, Євгеном Любарським-Письменним, Миколою Матієвським та Олексою Назарієвим, взяв участь і Дмитро Донцов. На зборах було одностайно схвалено ідею створення Союзу, а його головою обрано Дмитра Донцова (11, с.18).

У прийнятому документі під назвою “Наша платформа” визначалося, що засновано “центральну загально-національну організацію, яка взяла на себе репрезентацію під теперішню хвилю національно-політичних і соціально-економічних інтересів українського народу в Росії” (22, с.216).

Пізніше до Союзу прилучилося ще ряд українських політичних діячів, що приїхали до Львова з початком війни. Серед них такі відомі особистості, як Олександр Скоропис-Йолтуховський і Мар'ян Меленевський. Остаточне формування кістяка Союзу відбулося після переїзду в кінці серпня 1914 року СВУ з м. Львова, якому загрожували російські війська, до м. Відня. Таким чином, як визначено програмним документом СВУ “В Союзі репрезентовані всі ті політичні напрями, що стоять на становищі державної самостійності українського народу, а реалізацію своїх національно-політичних і економічних стремлень в даний момент зв'язують з розбиттям Росії у війні.

Національно-політичною платформою Союзу є державна самостійність України” (22, с.216).

Та після переміщення Союзу до м. Відня Дмитра Донцова усувають від керівництва, а новим головою СВУ став Микола Залізник, чим, як було зазначено в одному з офіційних звітів Союзу, перший “був прикований виступити з Союзу...” (24, арк.3).

Проаналізуємо причини відходу Дмитра Донцова від СВУ, що дасть можливість зрозуміти глибинні процеси, які відбувалися всередині Союзу і відповідно впливали на авторитет організації, а також доповнить новими біографічними нотатками постать Дмитра Донцова.

Цікаво, що в українській історіографії названі майже полярні оцінки цього конфлікту, як і всієї діяльності СВУ. Так, відомий дослідник діаспори Петро Феденко вважав, що Дмитро Донцов і Микола Василько

поступилися ідеєю незалежної України і були згодні на прилучення окупованої України до Австро-Угорської монархії, і співпрацювали разом з австрійськими і німецькими урядовими колами (23, с.59).

Дещо іншої думки дотримується Роман Млиновецький, який виступає на захист Дмитра Донцова, який, на його думку, не бажаючи бути залежним від австрійської політики, вийшов із Союзу визволення України (14, с.59).

Двоїстість позиції Дмитра Донцова відзначає дослідник його життя і творчості Михайло Сосновський, який вважає, що той проводив політичну і пропагандистську акцію під кутом зору українських національних інтересів і відкидав думку про те, щоб перетворити СВУ в австро-німецьку агентуру, але одночасно надіслав австро-угорському генштабу звернення, в якому виступав проти тодішнього керівництва СВУ, називаючи його членів "політичними авантюристами" (20, с.134-135).

На думку сучасного дослідника постаті Дмитра Донцова Миколи Горелова, при звинуваченнях один одного в зраді інтересів України слушність мали обидві сторони, оскільки вони повинні були прислухатися в тій чи іншій мірі до інтересів держав німецького блоку, хоча б тому, що працювали легально на їх території (4, с.66).

Зате Іван Михальський і Борис Корольов дотримуються думки, що фактично Дмитро Донцов не зміг примиритися з усуненням від керівництва Союзу визволення України і став на позиції розколу українського національного руху, на шлях дискредитації діячів Союзу (10, с.7).

Взагалі-то кожна з сторін наводила безліч аргументів на свій захист і в той же час намагалася всіма силами очорнити і звалити всю вину за розкол на протилежну сторону. При цьому їх аргументи досить часто суперечать самі собі. Причому, як СВУ, так і Дмитро Донцов звинувачували один одного в аналогічних провинах.

Так, Олександр Скоропис-Йолтуховський ці розбіжності виводить ще зі спадщини РУПу. "В СВУ не могли удержатися з більш-менш відомих емігрантів ні Д. Донцов, ні М. Залізняк – не могли, бо вони не пройшли Р.У.Півської політичної школи ..." (18, с.33).

Зате Дмитро Донцов пізніше став членом УСДРП, а тому виглядає більш вірогідним саме його пояснення проблеми: "І не тому розійшлися союзанці з Донцовим у 1914 році, що вони були безкомпромісними самостійниками, а тому, що я не був уже соціалістом" (20, с.132).

Безпосередньо відхід від організації відбувся під час першого пленуму Союзу, що був скликаний у м. Відні у вересні 1914 року. На ньому, за версією Олександра Скоропис-Йолтуховського, Дмитро Донцов поставив ультимативну вимогу – не робити перевиборів президії. Це питання ставилося на порядок денний у зв'язку з нетактовною поведінкою Дмитра Донцова проти двох членів Союзу (О. Скоропис-Йолтуховського і М. Меленевського – авт.) (19, с.200-205). Коли ж ці збори ультиматум відхилили, Дмитро Донцов вийшов із СВУ і повідомив про це президію листом від 21 вересня 1914 року (11, с.29).

При цьому Олександр Скоропис-Йолтуховський звинувачував Дмитра Донцова і в зраді інтересів України: начебто він став "іграшкою в чужих руках, затемнивши основну ціль самостійності України

дотримуванням вказівок від центральних правительств" (18, с.39-40). Як приклад такого "гріха" наводився випадок, коли Дмитро Донцов, як "представник ЗУР" (Загальної Української Ради – авт.) в м. Стокгольмі навесні 1915 року інформував шведську пресу, начебто нема жодної серйозної української політичної організації, яка б домагалася самостійності, і що Україна почуватиме себе щасливою, якщо до Австрії приріже війна більший чи менший кусок України (18, с.41).

У зв'язку з різними закидами, що їх робили політичні противники Дмитра Донцова, останній декілька разів писав на тему своєї участі й ролі в СВУ та свого виходу з організації. Зокрема, останнє він мотивував тим, що Олександр Скоропис-Йолтуховський, Мар'ян Меленевський і Микола Залізняк встановили контакт з австрійськими урядовими чинниками і хотіли забезпечити собі неподільний вплив в Союзі (6, с.119) та перетворити СВУ у своєрідну допоміжну австро-німецьку агенцію (5, с.82).

У статті "До моїх політичних однодумців (з приводу т. зв. "Союзу визволення України)", виданій в м. Лозанні у липні 1915 року, Дмитро Донцов поставив собі за мету "отворити очі своїм однодумцям на Україні на роль цих політичних еквілібристів і запротестувати проти їх комічних претензій видавати себе за представників російської України" (25, арк.2 зв.). Свій конфлікт з членами СВУ в цій статті він мотивував тим, що на пленумі виступив із пропозицією, щоб президія "давала нам регулярні звідомлення з своєї господарки (доходи, видатки і т.д.)", але ця пропозиція не отримала підтримки, внаслідок чого Дмитро Донцов вийшов з Союзу (25, арк.1).

Правильність вимоги Дмитра Донцова виявилась тоді, коли, внаслідок його скарги, австрійські службовці провели обшуки в членів СВУ і конфіскували у Миколи Залізняка близько 500 тисяч австрійських корон; останній також не міг прозвітувати про використання додаткових 400 тисяч корон, які він одержав на рахунок СВУ за час від серпня до листопада 1914 року (20, с.134).

Твердження членів СВУ, ніби Дмитро Донцов був особою "нездатною до організаційної праці", останній заперечував, як і те, що вже на другий день після розколу голова Союзу і один з членів президії намагалися схилити його відмовитися від свого рішення покинути Союз (25, арк.1). Хоча сучасні дослідники дотримуються думки, що Дмитро Донцов за вдачею був досить "важкою" людиною, і цей фактор міг зіграти вирішальну роль у його стосунках з іншими членами СВУ (5, с.82).

У відповідь на закид соціал-демократа Антіна Чернецького, що мовляв, між Дмитром Донцовим і СВУ прийшло до конфлікту тому, що той став на службу Австрії та Німеччини й вів пропаганду в Швеції на користь австро-німецького союзу, Дмитро Донцов писав: "На службу Австрії та Німеччини Донцов також не став, бо на цю службу став якраз Союз визволення України, бо якраз він (Скоропис-Йолтуховський і Басок-Меленевський) вступив у зв'язок з офіційними урядовими чинниками Австрії. Члени управління зголосили й гратуляційні депеші кайзерові з приводу перемоги його армій" (20, с.131-132). Це однак не завадило Дмитру Донцову працювати протягом всієї Першої світової війни на користь центральних держав, як у Відні, так і в Берліні та Швейцарії (17, с.35).

Скандал розгорівся настільки, що Мар'яна Меленевського (Баска) було публічно побито в Швейцарії, і на суд, як вважав Дмитро Донцов, той побоявся з'явитися (25, арк.2 зв.).

Надалі Дмитро Донцов, Володимир Степанківський та їх однодумці не змирилися з ситуацією, що склалася, і продовжували критикувати Союз. Так, уже в листопаді 1914 року Дмитро Донцов, Олекса Назаріїв і Володимир Степанківський висловили Президенту Головної Української Ради протест проти претензій СВУ на репрезентацію інтересів Наддніпрянської України, а 7 червня 1915 року згадані особи вручили аналогічну заяву керівництву Загальної Української Ради (12, с.162-163).

Навіть за гетьманату Павла Скоропадського, коли Дмитро Донцов очолював Українську телеграфічну агенцію, в одній з розмов з українським консулом у м. Мюнхені Василем Оренчуком, знову виникло питання СВУ. Український консул проінформував про ворожі інтриги проти Дмитра Донцова в м. Берліні і висловив думку, що це справа російських кіл. У відповідь останній звинуватив у цих діях колишніх членів СВУ, "які ще в 1916 році вели компанію проти мене серед німців" (6, с.73).

Найбільш вірогідним видається нам те, що вихід Д. Донцова з організації відбувся внаслідок боротьби за впливи всередині Союзу. А ця боротьба була продиктована розбіжностями в політичних поглядах і підходах до роботи, фінансовими зловживаннями окремих осіб, проблемами в міжособистісних стосунках всередині Союзу і підвищеною амбіційністю окремих членів СВУ.

Конфлікт Дмитра Донцова з СВУ, вважаємо, показав всю аморфність і нестабільність новоутвореного Союзу, що складався з людей, які до його утворення не мали досвіду спільної праці, а крім того ще й різнилися своїми політичними уподобаннями. Для самого Дмитра Донцова співпраця і наступний розрив з СВУ, поряд з пізнішими подіями Української революції 1917-1921 років, сприяли формуванню в нього розчарування у потенційних можливостях тодішнього українського суспільно-політичного життя і привели до розробки ним в майбутньому теорії "чинного націоналізму".

Однак, слід погодитись і з думкою відомого львівського дослідника історії СВУ Івана Патера про те, що в цілому "Союз визволення України вніс вагомий вклад у розвиток українського визвольного руху, піднесенні національної свідомості українського народу й культури. Він став тією політичною силою, заходами й зусиллями якої українське питання набуло міжнародного значення, зробилося чинником світової політики. Союз був поборником віднови і розбудови Української Держави" (15, с.199).

Література

1. Центральний державний архів вищих органів влади і управління України. – Ф.4405. – Оп.1. – Спр.4, 13.
2. Центральний державний історичний архів України, м. Львів. – Ф.360. – Оп.1. – Спр.53.

3. Бедрій А. Світоглядно-ідейна біографія Д. Донцова до 1913 року // Визвольний шлях. – 1983. – № 12. – С.1415-1430.
4. Велика історія України: У 2-х томах. – К.: Глобус, 1993. – Т. 1.
5. Головченко В. "Росія взагалі не лишила нам свободи вибору..." (До історії української суспільно-політичної думки напередодні Першої світової війни) // Розбудова держави. – 1995. – № 1. – С.45-52.
6. Горелов М. Предвісники незалежної України: Історичні розвідки. – К.: Рада, 1996.
7. Горелов М.Є. Дмитро Донцов: штрихи до політичного портрета // Український історичний журнал. – 1994. – № 5. – С.78-85.
8. Донцов Д. Рік 1918. – Київ-Торонто: Накладом т-ва "Гомін України", 1954.
9. Дорошенко Д. З історії української політичної думки за часів світової війни. – Прага, 1936.
10. Дорошенко Д. Українство в Росії: Новіші часи. – Відень: Накладом "Союза визволення України", 1916.
11. Жук А. До історії української політичної думки перед (першою) світовою війною // Harvard Ukrainian Studies. – 1985. – Vol. IX. – № 314. – P.417-430.
12. Корольов Б.І., Михальський І.С. "Союз визволення України (1914-1918 рр.): До історії створення та діяльності. – Луганськ, 1996.
13. Лавров Ю.П. Початок діяльності Союзу визволення України // Український історичний журнал. – 1998 – № 4 – С.17-32.
14. Левицький К. Історія визвольних змагань галицьких українців з часу світової війни 1914-1918 рр. з ілюстраціями на підставі споминів і документів. – Львів, 1928-1929. – Ч. 1-2.
15. Мазур О.Я. Східна Галичина в роки Першої світової війни (1914-1918): Автореф. дис. ... канд. іст. наук. – Львів, 1997.
16. Млиновецький Р. Нариси з історії українських визвольних змагань 1917-1918. – Львів: Каменяр, 1994.
17. Патер І. Визначальна ідея СВУ (За матеріалами "Вістника Союзу визволення України") // Україна: культурна спадщина, національна свідомість, державність: Зб. наук. праць. – Вип. 2. – Львів: вид Інституту українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України, 1995. – С.187-200.
18. Резолюції II Всеукраїнського студентського з'їзду 1913 року // Визвольний шлях. – 1984. – № 1. – С.74-75.
19. Роздольський Р. До історії "Союза визволення України" // Український самостійник. – 1969. – Ч. 1. – С.31-40.
20. Самостійна Україна Р.У.П. – Вецляр: вид. СВУ, 1917.
21. Скоропис-Йолтуховський О. "Мої злочини" // Хліборобська Україна – Відень, 1920-1921. – Кн. 2. – Зб. 2, 3, 4. – С.191-237.
22. Сосновський М. Дмитро Донцов: Політичний портрет з історії розвитку ідеології українського націоналізму. – Нью-Йорк-Торонто: Trident International Inc, 1974.
23. Телешун С.О. Національне питання в програмах українських політичних партій в кінці XIX – на початку XX століття. – К., 1996.
24. Українська суспільно-політична думка в 20 столітті: Документи і матеріали / Упорядкували Т. Гунчак і Р. Сольчаник. – Мюнхен, 1983. – Т. 1.
25. Феденко П. Український громадський рух у XX ст. – Подєбради, 1934.